

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Elektroniskt röstningsförfarande

- i konflikt med rättssäkerhets- och integritetsaspekter?

Kandidatuppsats inom affärsjuridik [Konstitutionell rätt]

Författare: Lisa Björndahl

Handledare: Anna Sellin

Framläggningsdatum 2012-05-14

Jönköping Maj 2012

Bachelor Thesis in Commercial and Tax Law [Constitutional Law]

Title:	Electronic voting procedure – in conflict with legal and privacy aspects?
Author:	Lisa Björndahl
Tutor:	Anna Sellin
Date:	2012-05-14
Subject terms	Electronic voting procedure, securing integrity, the rule of law, internet

Abstract

Today we live in a society that is becoming increasingly modern and the development of various technologies is therefore quicken to advance. Some examples are the possibility to perform Internet banking and submit declaration. These are sensitive and personal issues; by new techniques it has become possible. The next step of such technology progression may be the potential to vote electronically. This in turn leads to the main purpose of this essay, which is to investigate the possibility of an electronic voting procedure, and if it is in accordance with the regulation about the free, confidential and direct elections as provided in the constitution. Existing legislation contains detailed procedures on how the voting will occur and how the free, confidential and direct elections should be maintained. The most challenging problem is subsequently how the confidential elections can be guaranteed. In order to answer the purpose and investigation of existing law and the various proposals on electronic voting different sources of the law is used in a hierarchical order. Secondly the experience of electronic elections in Norway and Finland is analysed, and lastly the recommendation of a common standard for e-voting by the Council of Europe is being analysed. With this premise, it is appropriate to discuss how future regulatory context should be developed.

In the current situation electronic elections, internet voting and e-voting in the voting room, is not sufficient and legally secure, as there are too broad queries and demand about how the free and confidential elections should be maintained. Nonetheless, there is a possibility that e-voting in a voting room may be established in the future. It is still unclear whether solidarity, integrity and incorruptibility may become legal values as the secure system we use today.

Kandidatuppsats inom affärsjuridik [Konstitutionell rätt]

Titel:	Elektroniskt röstningsförfarande – i konflikt med rättssäkerhets- och integritetsaspekter?
Författare:	Lisa Björndahl
Handledare:	Anna Sellin
Datum:	2012-05-14
Ämnesord	Elektroniskt röstningsförfarande, integritetsäkert, rättssäkerhet, internet

Sammanfattning

Samhället vi lever i idag blir alltmer modernt och utvecklingen av olika tekniker går fort framåt. Några exempel är möjligheten att via internet utföra bankärenden och lämna in deklARATION. Dessa ärenden är känsliga och personliga men genom att nya tekniker har utvecklats har det blivit möjligt. Nästa steg skulle kunna bli att rösta elektroniskt. Det är även detta som är uppsatsens huvudsyfte, att utreda möjligheten till ett elektroniskt röstningsförfarande och om det är i enlighet med regleringen om de fria, hemliga och direkta valen som stadgas i grundlagen. Nuvarande lagstiftning innehåller detaljerade bestämmelser för hur röstning ska ske och hur de fria, hemliga och direkta valen ska upprätthållas. Det mest svårösta problemet är hur valhemligheten ska kunna garanteras. För att besvara syftet och utreda gällande rätt och de olika förslag som finns om elektronisk röstning används de olika rättskällorna i en hierarkisk ordning. Vidare analyseras de erfarenheter som framkommit utav prövningarna av elektroniska val i Norge och Finland. Slutligen studeras Europarådets rekommendation om en gemensam standard för e-röstning. Syftet med rekommendationen är att elektroniska val ska överensstämma med de principer som finns vad gäller demokratiska val och omröstningar. Valen ska således svara mot de grundläggande principerna om allmän och lika rösträtt och fria och hemliga val. Mot denna bakgrund är det lämpligt att diskutera hur framtida rättsläge bör utvecklas.

I dagsläget är elektroniska val, internetröstning och e-röstning i röstningslokal inte tillräckligt integritets- och rättssäkra då det finns för många frågetecken kring hur de fria och hemliga valen ska kunna upprätthållas. Det finns dock en möjlighet till att e-röstning i röstningslokal kan komma att införas i framtiden. Det är däremot oklart om det kan bli lika integritets- och rättssäkert som nuvarande system.

Innehåll

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Syfte och avgränsning.....	2
1.3	Metod och material.....	3
1.4	Terminologi	4
1.5	Disposition.....	4
2	Det svenska valsystemet.....	6
2.1	Inledning.....	6
2.2	Fria, hemliga och direkta val	6
2.3	Rösträtt.....	7
2.4	Röstning	8
2.4.1	Inledning	8
2.4.2	Rösta i vallokal	8
2.4.3	Förtidsrösta i Sverige.....	9
2.4.4	Rösta på en utlandsmyndighet	9
2.4.5	Brevrösta från utlandet	10
2.4.6	Rösta med bud	10
2.5	Valresultat	11
2.6	Överklaga.....	11
2.7	Sammanfattande kommentarer.....	12
3	Elektroniskt röstningsförfarande.....	14
3.1	Inledning.....	14
3.2	Krav som ställs på ett elektroniskt röstningssystem.....	14
3.3	För- och nackdelar med ett elektroniskt röstningssystem	16
3.4	Regeringens bedömning av elektroniska röstningsförfaranden.....	18
3.5	Sammanfattande kommentarer.....	18
4	Elektroniskt röstningsförfarande i Norge och Finland	21
4.1	Inledning.....	21
4.2	Elektronisk röstning i Norge	21
4.2.1	Elektronisk röstning år 2003	21
4.2.2	Elektronisk röstning år 2011	22
4.3	Elektronisk röstning i Finland 2008	23
4.4	Sammanfattande kommentarer.....	24
5	Europarådets rekommendation om en gemensam standard för e-röstning	26
5.1	Inledning.....	26
5.2	Grundläggande principer.....	26
5.3	Rättssäkerhet	27
5.4	Sammanfattande kommentarer.....	28
6	Analys.....	30
7	Slutsats.....	33

Referenslista	34
----------------------------	-----------

I Inledning

I.1 Bakgrund

Redan 1972 började elektroniska förfaranden användas som hjälpmedel i samband med val. Det året användes det för upprättande av röstlängder, sammanräkning av röster, mandatfördelning och utseende av ledamöter och ersättare. Under valet 1994 var det möjligt för partierna att beställa valsedlar elektroniskt. Samma år blev det möjligt för valadministrationen att via internet presentera och sprida resultatet av valet till media. Från och med valet som ägde rum år 1998 kan allmänheten följa den slutliga sammanräkningen via internet.¹

Valdatasystemet har vidareutvecklats och numera kan exempelvis partierna beställa valsedlar online. För valnämnderna ges möjlighet att elektroniskt registrera uppgifter om vallokaler och andra typer av uppgifter som behövs för röstkortet. Andra uppgifter som kan fås ifrån systemet är exempelvis filer med uppgifter för att trycka röstlängder och röstkort.² När den slutliga sammanräkningen av rösterna sker, registreras resultatet i en valdatabas som sedan räknar ut den slutliga mandatfördelningen.³

Det är med andra ord många förfaranden kring valen i Sverige som sker elektroniskt. Där- emot finns inte möjligheten att rösta elektroniskt än, inte heller sker räkningen av rösterna och avprickningen i röstlängden elektroniskt.

Samhället blir alltmer modernt och utvecklingen av olika sorters tekniker går fort framåt, detta för att underlätta för både människor och företag, men också det offentliga. Några exempel på då ny teknik används är möjligheten att via internet utföra olika bankärenden, lämna in deklaration, göra ärenden hos Försäkringskassan och CSN (Centrala studiestödsnämnden). Detta är ärenden som är personliga och kan anses vara känsliga, men genom att olika identifieringstjänster har utvecklats har detta kunnat bli möjligt. Nästa naturliga steg torde kunna bli att rösta elektroniskt.

¹ SOU 2004:111, *Ny vallag*, s. 175.

² SOU 2004:111, s. 175.

³ Valmyndigheten, http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/valresultat/rostrakning/index.html senast uppdaterad: 2011-05-16, hämtad: 2012-03-28.

1.2 Syfte och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att ur ett rättssäkerhets- och integritetsperspektiv utreda möjligheten till ett elektroniskt röstningsförfarande vid de allmänna valen i Sverige, och om det i så fall är i enlighet med regleringen om fria, hemliga och direkta val som stadgas i 3 kap. 1 § 1 st. regeringsformen (1974:152), RF. För att uppnå syftet belyses hur elektroniskt röstningsförfarande har fallit ut i Norge och Finland. De utredningar som gjorts om elektroniskt röstningsförfarande avser både röstning via internet och e-röstning i röstningslokal. Uppsatsen kommer att behandla båda dessa alternativ.

Elektroniska val har prövats i flera olika länder.⁴ Uppsatsen avgränsas till att belysa erfarenheter som gjorts av elektronisk röstning i Norge och Finland. Norge har prövat både e-röstning i röstningslokal och röstning via internet. Finland har prövat elektronisk röstning i kontrollerade miljöer. Anledningen till att Norge och Finland har valts är att de tillhör Norden, att de är relativt lika Sverige och att de samarbetar inom olika områden.⁵ Exempelvis har de ett nordiskt lagstiftningssamarbete som förekommer på olika områden.⁶ Anledningen till varför Danmark och Island ej studeras är då jag inte har kunnat finna att de har prövat elektroniska val.

År 2004 antog Europarådet en rekommendation om en gemensam standard för elektronisk röstning. Eftersom Sverige är medlem i Europarådet anser jag att denna rekommendation är av intresse.⁷ Det är främst de punkter som avser säkerhet och tillförlitlighet som studeras, då detta knyter an till syftet i uppsatsen.

Uppsatsen behandlar inte hur elektroniska val kan komma att fungera tekniskt, eftersom detta är något som faller utanför syftet för denna uppsats. På grund av utrymmesskäl avgränsas uppsatsen till att inte ta upp vad Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) har kommit fram till vad gäller elektroniska förfaranden.

⁴ SOU 2000:125, *Teknik och administration i valförloppet*, s. 86-87 och Kommittédirektiv, dir. 2011:97, *Översyn av valsystemet*, s. 11.

⁵ Exempel på samarbete mellan länderna är genom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Läs mer på www.norden.org.

⁶ Kommunikationsavdelningen på Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets sekretariat, <http://www.norden.org/sv/om-samarbetet/samarbetsomraaden/raettssamarbetet/om-lagstiftningssamarbetet>, hämtad: 2012-05-07.

⁷ Council of Europe, <http://www.coe.int/web/coe-portal/country/sweden?dynLink=true&layoutId=168&dlgroupId=10226&fromArticleId>, hämtad: 2012-05-11.

1.3 Metod och material

Först kommer en deskriptiv del, där det svenska valsystemet beskrivs. Detta, eftersom det behövs en grundläggande förståelse för att förstå framställningens senare delar. Det finns detaljerade lagregler kring hur de allmänna valen sker i Sverige. Därför används främst lagtext som rättskälla. Lagtext är även den rättskälla som har högst rättskällevärde varför den i första hand används. Vidare studeras doktrin och internetkällor för att få en djupare förståelse. De används i den utsträckning de övriga rättskällorna har bristfällig förklaring. Internetkällan som används är en hemsida som Valmyndigheten ansvarar för, varför den får anses trovärdig.

I uppsatsen beskrivs och analyseras förslaget om införande av elektronisk röstning. Då det än så länge bara är ett förslag finns det således ingen lagstiftning eller rättspraxis att luta sig emot. Här granskas istället olika förarbeten noggrant. Efter lagtext, har nämligen förarbeten det högsta rättskällevärdet. De förarbeten som studeras är propositioner, SOU:er (Statens offentliga utredningar), kommittédirektiv och ett utav konstitutionsutskottets betänkanden. Eftersom det finns flera olika förarbeten finns det de förarbeten som har högre värde än andra. Propositioner är det förarbete som betecknas som viktigast.⁸ Betänkanden är viktiga förarbeten då de ger en mera utförlig bakgrund till den eventuella lagen som antas.⁹ De har dock inte samma höga rättskällevärde som en proposition.

Vidare granskas erfarenheter av elektronisk röstning som gjorts i Norge och Finland. I båda dessa länder har än så länge bara försök med elektronisk röstning gjorts, vilket gör att det inte finns någon lagtext att utgå ifrån. Vad gäller Finlands erfarenheter av elektronisk röstning kommer en proposition och ett flertal pressmeddelanden från Justitieministeriet att studeras. Eftersom meddelandena kommer ifrån Finlands Justitieministerie anses det vara tillförlitligt. När det gäller Norges erfarenheter har den norska regeringens hemsida studeras, främst den sida som kallas för *E-valg 2011-projektet* som Kommunal- og regionaldepartementet ansvarar för. Med hänsyn till att det är den norska regeringens hemsida anser jag att materialet är tillförlitligt.

⁸ Bernitz, Ulf (red), *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 11. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010, s.112.

⁹ Bernitz m.fl. *Finna rätt, juristens källmaterial och arbetsmetoder*, s. 117.

Mot slutet av uppsatsen granskas Europarådets rekommendation om en gemensam standard för elektronisk röstning. Det är främst de punkter som avser säkerhet och tillförlitlighet till systemen som studeras.

Slutligen kan tilläggas att kursivstil används i uppsatsen för att markera citat och i övrigt viktiga ord som ska framhävas.

1.4 Terminologi

I uppsatsen utreds huruvida elektroniskt röstingsförfarande kan införas utifrån ett integritets- och säkerhetsperspektiv. Det är därför på sin plats att redan i inledningskapitlet definiera dessa begrepp.

I allmänhet kan integritet beskrivas som den enskildes rätt till sitt eget oberoende liv utan kränkande intrång. I denna uppsats är det den *personliga integriteten* som avses. Det finns ingen definition på personlig integritet i lagstiftningen,¹⁰ men det kan beskrivas som varje persons skydd för personligheten och privatliv,¹¹ och att enskild ska vara tillförsäkrad mot intrång i sin privata sfär.¹² Vad som avses i uppsatsen är således skyddet för den personliga integriteten vid röstning.

Uppsatsens andra perspektiv är om elektroniska val kan införas utifrån en rättssäkerhets synpunkt. Det innebär att det finns en rättsordning som ger säkerhet och skydd mot övergrepp från samhället och andra individer.¹³ Det innebär med andra ord en juridisk trygghet för enskilda. I denna uppsats avser den juridiska tryggheten den enskildes integritet vid röstning, men även att elektronisk röstning sker i enlighet med de allmänna principer som idag gäller vid val och att det bakomliggande syftet med principerna kan uppnås.

1.5 Disposition

Efter inledningskapitlet beskrivs det svenska valsystemet. Detta för att förstå framställningens senare delar. Tredje kapitlet fokuserar på vad olika utredningar diskuterat och kommit fram till vad gäller införande av elektroniska röstningsförfarande vid val. De olika krav som ställs liksom för- och nackdelar med systemet tas upp. Kapitlet avslutas med en redogörelse

¹⁰ SOU 2008:3, *Skyddet för den personliga integriteten, bedömningar och förslag*, s. 161.

¹¹ SOU 1984:54, *Trängsmedel, anonymitet, integritet*, s. 42.

¹² Prop. 2009/10:80, *En reformerad grundlag*, s. 175.

¹³ Svenska akademiens ordbok, www.svenskaakademien.se/ordbok, definition av ordet *rättssäkerhet*, hämtad 2012-05-12.

för regeringens ståndpunkt i frågan om elektroniska val. I kapitel fyra tas erfarenheter från elektroniska röstningsförfaranden i Norge och Finland upp. Kapitel fem tar upp de viktigaste punkterna som framkommer i Europarådets rekommendation om en gemensam standard för elektronisk röstning. Eftersom författarens egna tankar och kommentarer följer efter varje kapitel, avslutas uppsatsen med en kortare sammanfattande analys och slutsats där möjligheten att införa elektroniska val diskuteras.

2 Det svenska valsystemet

2.1 Inledning

I regeringsformen återfinns vissa grundstenar som den fortsatta lagstiftningen vilar på. Portalparagrafen i 1 kap. 1 § RF lyder:

*”All offentlig makt i Sverige utgår från folket.
Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick och genom kommunal självstyrelse.
Den offentliga makten utövas under lagarna.”*

Ur denna paragraf har *folksuveränitetens princip* och *legalitetsprincipen* vuxit fram. Folksuveränitetens princip innebär att den offentliga makten tillhör svenska folket. Folket utövar inte makten, utan statskicket är representativt. Den svenska folkstyrelsen bygger på den fria åsiktsbildningen och på allmän och lika rösträtt och den uppfylls genom ett representativt statskick. Genom val röstas representanter fram som vi vill ska företräda oss i riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige. Det är med andra ord rösträtten som är folkets egentliga makt.¹⁴

I sista stycket i paragrafen stadgas legalitetsprincipen. Principen innebär att all utövning av offentlig makt kräver lagstöd. Bestämmelsen är riktad till alla som utövar den offentliga makten, även riksdagen.¹⁵

2.2 Fria, hemliga och direkta val

Val till riksdagen sker den andra söndagen i september¹⁶ vart fjärde år.¹⁷ Riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val. Röstning sker på parti där väljarna har möjlighet att rösta på en viss person.¹⁸ Att valen ska vara *fria* innebär att väljaren fritt får avge sin röst, efter ett förhoppningsvis noggrant begrundande. Ingen får hindra eller påverka vad väljaren ska rösta på. Det allmänna, stat, kommun och landsting, ska enbart underlätta för valförfa-

¹⁴ Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika & Reichel, Jane, *Statsrättens grunder*, 4., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011, s. 33.

¹⁵ Warnling-Nerep m.fl. *Statsrättens grunder*, s. 39.

¹⁶ 1 kap. 3 § 1 st. vallagen (2005:837), Vall.

¹⁷ 3 kap. 3 § regeringsformen (1974:152), RF.

¹⁸ 3 kap. 1 § 1-2 st. RF.

randet. De ska hjälpa till på så sätt att exempelvis valsedlar och vallokaler finns till väljarnas förfogande.¹⁹

Innebördens av att valen ska vara *hemliga* har en koppling till de grundläggande fri- och rättigheterna i regeringsformens andra kapitel. Ingen får av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning vad gäller politik, religion, kultur eller annat hänseende.²⁰ Väljaren ska således inte behöva visa eller berätta sin valhemlighet för någon annan, men det står givetvis väljaren fritt att tillkännage vilket parti väljaren har röstat på om den så önskar.

Slutligen, *direkta* val innebär att väljarna direkt utser de personer som står upptagna på den partilista som väljs till riksdagen.²¹ Genom att rösta på en speciell person som väljarna tycker har representerat ett visst parti på ett bra sätt, har de mer att säga till om. För att en person ska kunna bli invald på personröster finns vissa så kallade spärrar. En kandidat måste ha fått minst 5 % av ett partis totala röster i en valkrets för att bli invald till riksdagen.²² Om kandidater inte kan utses genom personröster utses de i den ordning de står på valsedeln.²³

2.3 Rösträtt

Vid val till riksdagen har *svensk medborgare* som är eller någon gång har varit *bosatt i Sverige* och som senast på valdagen har fyllt *arton år* rösträtt.²⁴ Personen ska även finnas upptagen i en röstlängd som upprättas före valet.²⁵ Röstlängderna grundas på de uppgifter som 30 dagar före valet finns i folkbokföringsdatabasen.²⁶ Den som inte är svensk medborgare, har således ingen rösträtt i val till riksdagen. Däremot kan utländska medborgare som har varit folkbokförda i Sverige tre år i följd innan valdagen, få rösta i val till kommun- och landstingsfullmäktige.²⁷ Svenska medborgare som bor i utlandet, utlandssvenskar, har även de rätt att rösta vid val till riksdagen. Det spelar således ingen roll var de har sin bosättnings-

¹⁹ Warnling-Nerep m.fl. *Statsrättens grunder*, s. 48.

²⁰ 2 kap. 2 § RF.

²¹ Warnling-Nerep m.fl. *Statsrättens grunder*, s. 48-49.

²² 14 kap. 9 § 1 st. ValL. Det kan noteras att denna gräns har sänkts från 8 %. Spärren på 5 % gäller för personval i samtliga val. Prop. 2009/10:80, *En reformerad grundlag*, s. 85-86.

²³ 14 kap. 10 § 2 st. ValL.

²⁴ 3 kap. 4 § 1 st. RF.

²⁵ 3 kap. 4 § 3 st. RF.

²⁶ 5 kap. 1 § 2 st. ValL.

²⁷ 4 kap. 2-3 §§ kommunallag (1991:900), KomL.

ort. För att anses vara utlandssvensk måste personen någon gång ha varit folkbokförd i Sverige. Utlandssvenskar har rösträtt till riksdagen men även till Europaparlamentet. Däremot får de inte rösta i valen till kommun- och landstingsfullmäktige. Efter att personen flyttat utomlands behålls rösträtten i tio år framöver. Därefter måste personen själv anmäla sig hos Skatteverket för en ny tioårsperiod.²⁸

2.4 Röstning

2.4.1 Inledning

Röstning kan ske på flera olika sätt. I första hand äger röstning rum i en vallokal på valdagen. Väljare kan även före och under valdagen rösta i röstningslokaler som kommunerna eller utlandsmyndigheterna har inrättat. Väljarna får i vissa fall även rösta genom bud eller brev.²⁹ Nedan kommer en närmare beskrivning av de olika röstningsförfarandena att göras.

2.4.2 Rösta i vallokal

Ett röstkort innehåller uppgifter om väljarens namn och nummer i röstlängden, vilka val som väljaren får delta i och namn och öppettider på den vallokal där väljaren får gå och rösta.³⁰ En vallokal ska normalt under valdagen vara öppen mellan kl. 8.00 till kl. 20.00, tiderna kan dock begränsas för en viss vallokal.³¹ Väljarna ska inför varje val som de vill delta i ta en valsedel, lägga ner valsedeln i ett valkuvert och sedan försluta valkuvertet.³² Om väljaren vill lämna en särskild personröst ska detta markeras på valsedeln vid det utrymme som finns vid den kandidat de helst vill ska bli vald.³³ Väljarna ska göra i ordning sina röster bakom en skärm inne i vallokalen.³⁴ Denna skärm ska finnas vid en avskild plats där väljarna kan rösta utan insyn av någon annan.³⁵ Därefter ska väljaren lämna kuverten till röstmottagarna.³⁶ Samtidigt när väljaren lämnar över kuverten till röstmottagaren ska legitimering

²⁸ 5 kap. 2 § 1-2 st. ValL, 4 kap. 2-3 §§ KomL.

²⁹ 7 kap. 1 § 1 st. ValL.

³⁰ 5 kap. 9 § 1 st. ValL.

³¹ 4 kap. 21 § 1-2 st. ValL.

³² 7 kap. 2 § 1 st. ValL.

³³ 7 kap. 2 § 2 st. ValL.

³⁴ 7 kap. 3 § 1 st. ValL.

³⁵ 8 kap. 1 § ValL.

³⁶ 7 kap. 3 § 1 st. ValL.

ske.³⁷ Därefter ska röstmottagaren pricka av väljaren i röstlängden och sedan lägga ner valkuverten i valurnorna.³⁸

För att kunna garantera att valen är fria då röstning sker i vallokal får det inte förekomma någon propaganda eller något annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val.³⁹

2.4.3 Förtidsrösta i Sverige

Den som inte har möjlighet att rösta på valdagen vid ordinarie val, kan välja att rösta i förtid i en röstningslokal. Det är kommunerna som anordnar röstningslokaler och röstning får påbörjas tidigast 18 dagar före valdagen och pågå till och med valdagen.⁴⁰ Själva röstningen går till på samma sätt som vid röstning i vallokal. Skillnaden är att röstmottagaren lägger röstkort och valkuverten i ett fönsterkuvert som sedan klistras igen och läggs i en uppsamlingslåda,⁴¹ istället för i en vallokal där röstmottagaren direkt prickar av väljaren i röstlängden och sedan lägger valkuverten i valurnorna. Fönsterkuvertet skickas sedan till den vallokal i det valdistrikt där väljaren är bosatt.⁴² På valdagen, efter att vallokalen stängt, prickas väljaren av i röstlängden och röstkortet och valkuvertet skiljs åt. Valkuverten läggs sedan ner i samma valurna som de andra väljarnas röster.⁴³

2.4.4 Rösta på en utlandsmyndighet

Den som är utomlands och inte har möjlighet att rösta på valdagen kan förtidsrösta på en utlandsmyndighet. Det är den centrala valmyndigheten som bestämmer, efter samråd med Regeringskansliet, hos vilka utlandsmyndigheter det ska finnas möjlighet att rösta.⁴⁴ Till skillnad från förtidsröstning i Sverige får röstning påbörjas tidigast 24 dagar före valdagen.⁴⁵ Röstmottagning pågår vid olika tidpunkter i olika länder. Detta beror på att rösterna måste

³⁷ 8 kap. 6 § ValL.

³⁸ 9 kap. 7 § 1 st. ValL.

³⁹ 8 kap. 3 § ValL.

⁴⁰ 10 kap. 2 § 1 st. 1 p. ValL och 10 kap. 2 § 3 st. 1 p. ValL.

⁴¹ 10 kap. 4 § 2 st. ValL.

⁴² 10 kap. 5 § 1 st. ValL.

⁴³ Valmyndigheten, http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/rostning/fortidsrosta/index.html senast uppdaterad: 2010-08-05, hämtad: 2012-04-11.

⁴⁴ 7 kap. 1 § 2 st. ValL.

⁴⁵ 10 kap. 2 § 1 st. 2 p. ValL.

förflyttas till den centrala valmyndigheten i Sverige senast dagen före valdagen.⁴⁶ Det går således inte att rösta i utlandet under själva valdagen. Återigen sker själva röstningen på samma sätt som röstning i en vallokal. När väljaren gjort i ordning sin röst bakom en avskild valskärm lämnas valkuverten till röstmottagaren, valkuverten tillsammans med röstkort eller adresskort läggs i ett fönsterkuvert som sedan klistras igen.⁴⁷ Därefter ska fönsterkuverten skickas till den centrala valmyndigheten.⁴⁸

2.4.5 Brevrösta från utlandet

Personer som är röstberättigade kan brevrösta från utlandet, under förutsättning att väljaren vistas utomlands eller är ombord på ett fartyg i utrikes fart.⁴⁹ Brevröster får färdigställas redan fyrtiofem dagar före valdagen.⁵⁰ När det gäller brevröstning från utlandet finns vissa speciella regler, när det kommer till röstningen. Väljaren ska själv göra i ordning sin röst genom att lägga en valsedel i varje valkuvert som han avser att rösta i. Därefter ska valkuverten läggas i ett ytterkuvert för brevröst och klistras igen. Detta förfarande ska bevittnas av två närvarande vittnen. Efter det ska väljaren intyga med namn och personnummer på kuvertet att brevröstningen har gjorts i ordning på ett korrekt sätt. På ytterkuvertet ska sedan vittnena intyga att allt har gått rätt till. Detta innebär att intyga att väljaren har gjort i ordning sin röst själv. Vittnena måste ha fyllt 18 år.⁵¹ När sedan ytterkuvertet är färdigt ska väljaren lägga kuvertet i ett särskilt kuvert för brevröst, klistra igen och från utlandet eller fartyg i utrikes fart skicka det till valmyndigheten.⁵²

2.4.6 Rösta med bud

Det sista möjliga tillvägagångssättet att rösta på är genom bud och det är bara vissa personer som får rösta på detta sätt. Väljare som är sjuka, funktionshindrade eller så pass gamla att de inte klarar av att ta sig till ett röstmottagningsställe får rösta via bud. Även väljare som är intagna i häkte eller kriminalvårdsanstalt får budrösta.⁵³ Vem som helst får inte

⁴⁶ 10 kap. 2 § 3 st. 2 p. ValL.

⁴⁷ 10 kap. 4 § 2 st. ValL.

⁴⁸ 10 kap. 5 § 2 st. ValL.

⁴⁹ 7 kap. 11 § ValL.

⁵⁰ 7 kap. 12 § 1 st. ValL.

⁵¹ 7 kap. 13 § ValL.

⁵² 7 kap. 14 § ValL.

⁵³ 7 kap. 4 § 1-2 st. ValL.

agera bud. Exempel på de personer som får vara bud är väljarens make eller sambo, de som yrkesmässigt eller på liknande sätt ger väljaren vård och anställda vid ett häkte eller kriminalvårdsanstalt.⁵⁴ En budröst får iordningställas tidigast 24 dagar innan valdagen.⁵⁵ Sättet väljaren gör i ordning sin röst på är likt brevröstning från utlandet. Budet och ett vittne ska vara närvarande när väljaren lägger valkuverten i ett ytterkuvert för budröst och de ska intyga att allt gått rätt till genom att på ytterkuvertet ange namn, personnummer och adress.⁵⁶ Slutligen tar budet ytterkuvertet och lämnar in det i väljarens vallokal under valdagen eller lämnar kuvertet i en lokal där förtidsröstning kan ske.⁵⁷

2.5 Valresultat

Det finns detaljerade regler för hur räkningen av rösterna ska ske. Räkning av rösterna är offentligt och ska ske två gånger. Först sker räkning i vallokalerna. Räkningen börjar omedelbart efter att röstningen avslutats och det är rösterna som kommit in under dagen som räknas. Den första räkningen är preliminär.⁵⁸ Onsdagen efter valdagen ska valnämnden granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna.⁵⁹ Det är främst röster från utlandet det handlar om. Till sist sker en slutlig rösträkning av alla röster av länsstyrelsen.⁶⁰ Det ska tilläggas att efter den slutliga sammanräkningen har skett, ska valsedlarna läggas i särskilda omslag, de ska sparas och förvaras under valperioden. Omslagen får endast öppnas om det ska göras en ny eller fortsatt räkning av rösterna eller om det behövs för utvärdering av valet.⁶¹

2.6 Överklaga

Det är viktigt att allmänheten har förtroende för valsystemet. Det är därför viktigt att möjligheten finns att överklaga om man befarar att någonting har gått fel. Trots att det finns många lagregler uppställda för att upprätthålla ”fria och hemliga” val och att sammanräkning av röster ska ske på ett korrekt sätt, händer det ändå att fel uppstår. I vallagen finns

⁵⁴ 7 kap. 5 § 1 st. ValL.

⁵⁵ 7 kap. 6 § 1 st. ValL.

⁵⁶ 7 kap. 7 § ValL.

⁵⁷ 7 kap. 4 § 1 st. ValL.

⁵⁸ 11 kap. 1 § ValL.

⁵⁹ 12 kap. 1 § ValL.

⁶⁰ 13 kap. 1 § ValL.

⁶¹ 13 kap. 10 § ValL.

utförliga regler för att kunna åtgärda felaktigheter och brister som kan uppkomma, såsom eventuellt valfusk, men även om det uppstår brister vid sammanräkningen.

Ett riksdagsval får överklagas och det ska i sådant fall ske hos den av riksdagen utsedda valprövningsnämnden. Det beslut som nämnden fattar får inte överklagas.⁶²

I förgående riksdagsval som hölls år 2010 kom flera överklagande in till valprövningsnämnden. Valprövningsnämnden beslutade i två av fallen att omval skulle genomföras. I Västra Götaland genomfördes omval till landstingsfullmäktige⁶³ och i Örebro till kommunfullmäktige.⁶⁴ Anledning till omval i Västra Götaland var att budröster som var bristfälliga hade godkänts, röster hade inte kommit fram och räknats i tid, väljare fick inte rösta och vissa röster hade inte kommit med i den slutliga sammanställningen.⁶⁵ Skälen till omval i Örebro var även här att budröster felaktigt hade godkänts, ordningen hade brustit i en röstlokal vid förtidsröstning och ett parti hade haft sitt valtält uppställt för nära röstningslokalen.⁶⁶ Valprövningsnämndens bedömning i de båda fallen var att felen som hade begåtts med stor sannolikhet kunde ha inverkat på valutgången och därför skulle omval ske. Andra överklagande som kom in till valprövningsnämnden ledde till kompletterande sammanräkning⁶⁷ och förnyad sammanräkning.⁶⁸

2.7 Sammanfattande kommentarer

Huvudregeln i det svenska valsystemet är att riksdagen ska utses genom fria, hemliga och direkta val. Att upprätthålla de fria och hemliga valen är enligt min bedömning både enklare och lättare vid röstning i vallokal eller i röstningslokal. Detta eftersom det står under valadministrationens kontroll och att röstning sker på en avskild plats bakom en valskärm. Vid bud- och brevröstning är det förmodligen desto svårare. Det kan hända att budet eller vittnena påverkar väljaren att rösta på ett speciellt parti. Budet och vittnena kan sedan tvinga väljaren att intyga och skriva på ytterkuvertet att röstningen ändå har gått till på rätt sätt.

⁶² 3 kap. 12 § st. 1 RF.

⁶³ Valprövningsnämndens beslut 2010:45 m.fl.

⁶⁴ Valprövningsnämndens beslut 2010:36.

⁶⁵ Valprövningsnämndens beslut 2010:45 m.fl.

⁶⁶ Valprövningsnämndens beslut 2010:36.

⁶⁷ Valprövningsnämndens beslut 2010:43, 44, 45, 2010:48, 71, 2010:52, 2010:61.

⁶⁸ Valprövningsnämndens beslut 2010:166.

Risk finns också att budet och vittnena falskt intygar att allt har skett på ett korrekt sätt. En annan fara att beakta är att budet inte lämnar in rösten. Det leder till att budrösten inte räknas med i sammanräkningen. När det gäller brevröster finns en risk att de försvinner så att de inte kommer fram eller att de kommer fram försent så att de inte räknas med. I fråga om brev- och budröster är min bedömning att det är positivt att valsystemet ses över för att kunna göra det mer rätts- och integritetssäkert. Det är antagligen bara en liten del som röstar på dessa möjliga sätt men det är lika viktigt att deras röster räknas som någon annans. Om det förekommer fel och brister kan det påverka valutgången.

Räkningen av rösterna är offentlig. Det ger väljarna en möjlighet att kontrollera att räkningen sker på ett korrekt sätt. Detta är en viktig aspekt för att väljarna ska känna tillförlitlighet till systemet. Om någon befarar att fel eller brister har inträffat finns möjlighet att överklaga. Även detta är av betydelse för att väljarna ska ha förtroende för systemet. Om inte väljarna har förtroende för valsystemet skulle de förmodligen inte rösta överhuvudtaget och slutligen kan förtroendet för demokratin minska.

Trots att det finns detaljerade regler kring valsystemet händer ändå att fel och brister uppkommer. Det kan konstateras om man ser tillbaka på 2010 års val. Avprickning i röstlängd, räkning av röster med mera sker manuellt och då finns en risk att fel uppstår. Mänskliga fel kan enligt min mening omöjligt undvikas.

3 Elektroniskt röstningsförfarande

3.1 Inledning

I flera år har möjligheten att införa ett elektroniskt röstningsförfarande diskuterats inte bara i Sverige utan också i utlandet. Det finns egentligen två möjliga tillvägagångssätt, antingen röstning via internet eller e-röstning i röstningslokal. Det första alternativet, röstning via internet, kan väljaren rösta i sin bostad eller någon annan plats som inte står under valadministrationens kontroll. Det andra förslaget, e-röstning, avser röstning i röstningslokal, alltså i vallokal, postkontor, särskilda röstmottagningsställen och röstmottagningsställen hos utlandsmyndigheter. Vid e-röstning skulle valadministrationen fortfarande stå för kontrollen.

År 2000 presenterade Valtekniska utredningen ett förslag om röstning via internet.⁶⁹ Vidare övervägdes frågan av 2003 års vallagskommitté. I detta skede var det dock fråga om e-röstning i röstningslokal.⁷⁰ Senast den 27 oktober 2011 togs beslut vid ett regeringsammansträde att en kommitté skulle tillsättas för att göra en översyn av vissa delar av valsystemet. Bland annat ska de överväga möjligheten till ett elektroniskt röstningsförfarande, både vid allmänna val och vid folkomröstningar. Kommittén ska redovisa sina överväganden senast i mars 2013.⁷¹

För att elektroniska val ska kunna genomföras är det viktigt att de principer som valsystemet är uppbyggt omkring inte åsidosätts. Det måste således vara lika säkert som det nuvarande röstningsförfarandet.⁷² Det ställs höga krav på att tillförlitligheten av systemen uppfylls. Likväl måste det finnas garantier för att valhemligheten ska kunna säkras och valfusk kunna förhindras.⁷³

3.2 Krav som ställs på ett elektroniskt röstningssystem

Valtekniska utredningen kom år 2000 fram till tre huvudpunkter vid röstning via internet. Ett elektroniskt valsystem måste uppfylla höga krav vad gäller tillförlitlighet, valet måste ske under sådana former som garanterar att valet blir hemligt och att väljarna känner sig trygga och slutligen att förfarandet måste vara enkelt och smidigt för väljarna. För att kunna upp-

⁶⁹ SOU 2000:125.

⁷⁰ SOU 2004:111.

⁷¹ Direktiv 2011:97.

⁷² Direktiv 2011:97 s. 10.

⁷³ SOU 2004:111 s. 181-182, SOU 2000:125 s. 83.

fylla dessa tre huvudkrav ställs ytterligare fem grundkrav som måste uppfyllas vid elektroniskt röstningsförfarande.⁷⁴ Dessa fem grundkrav gäller enligt 2003 års vallagskommitté både om det är fråga om elektronisk röstning via internet och e-röstning.⁷⁵

- Bara personer med rösträtt ska kunna rösta.
- En röstberättigad person ska bara kunna rösta en gång.
- Valhemligheten måste vara absolut.
- En lämnad röst ska inte kunna ändras av någon annan.
- Systemet måste kunna säkerställa att räkningen av rösterna sker på ett korrekt sätt.

Det första kravet som ställs är att bara personer med rösträtt ska kunna rösta. Om röstning sker via internet måste en säker identifiering kunna ske över internet. Utredningen menar att det idag utgör ett problem, men att det förmodligen inte är det på sikt.⁷⁶

Det andra kravet som uppställs är att en röstberättigad person bara ska kunna rösta en gång. Såsom systemet idag är uppbyggt finns alla röstberättigade personer med i röstlängden och prickas manuellt av när den har röstat. Skulle röstning ske elektroniskt, prickas istället personen av mot den elektroniska röstlängden. En andra röst kommer inte att räknas, eftersom den inte kan prickas av. Alternativt kan den räknas som en ångerröst, vilket betyder att den först lämnade rösten inte räknas alls. Detta krav anses inte vara något problem att kunna uppfylla.⁷⁷

Tredje kravet, valhemligheten måste vara absolut, är ett svårt problem att lösa när det kommer till elektroniska val, speciellt när det kommer till val via internet. Hur kan valhemligheten och en väljares personliga integritet garanteras om röstning sker under icke kontrollerbara former? Valtekniska utredningen skriver i sitt utlåtande att det finns ett så kallat ”paketproblem”. Det som avses är kopplingen mellan identitet och röst. Det får inte vara möjligt att öppna detta paket och på det sättet kunna se båda dessa uppgifter. Då är inte valhemligheten absolut längre.⁷⁸

⁷⁴ SOU 2000:125 s. 83.

⁷⁵ SOU 2004:111 s. 182.

⁷⁶ SOU 2000:125 s. 83-84.

⁷⁷ SOU 2000:125 s. 84.

⁷⁸ SOU 2000:125 s. 84.

Det fjärde kravet är att en lämnad röst inte ska kunna ändras av någon annan. Det är således viktigt att ”paketet” som innehåller identitet och röst måste kunna skyddas från den dator där valet gjorts till det valdatasystem som sedan registrerar den avgivna rösten. Utredningen menar att det finns flera olika tekniker som används för att exempelvis kryptera information som de anser uppfyller rimliga krav för att lösningen ska vara säker.⁷⁹

Sista kravet syftar till att kunna säkerställa att räkningen av rösterna sker på ett korrekt sätt. Det är viktigt att systemet är trovärdigt, varför det är viktigt att ha möjlighet till att kunna genomföra en granskning av systemet. Med det nuvarande system som tillämpas är det teoretiskt möjligt att exempelvis få fram alla resultat genom att räkna samman alla röster igen för att se om det resultat som redovisats är det korrekta. Vid elektroniska val kan intresset bli ännu större av att kunna kontrollera resultatet, då det finns vissa risker vad gäller säkerheten. För att få väljarna att känna sig trygga och säkra med ett elektroniskt system krävs att de får en bra inblick i hur systemet fungerar och är uppbyggt. Detta ställer krav på att systemet måste presenteras på ett pedagogiskt sätt, så att väljarna verkligen får förståelse för den nya tekniken. Det krävs också att man i efterhand ska kunna spåra den avgivna rösten. Väljaren ska ges möjlighet att kunna se om systemet har hanterat rösten på det sätt som det är tänkt.⁸⁰

En förutsättning för att ett elektroniskt röstningssystem ska kunna genomföras är alltså att de ovan nämnda fem krav uppfylls. Det mest svårlösta kravet är hur man ska kunna garantera att valhemligheten blir absolut, särskilt när det gäller röstning via internet. Även kravet på att kunna säkerställa att räkningen av rösterna sker på ett korrekt sätt anses vara problematiskt.⁸¹

3.3 För- och nackdelar med ett elektroniskt röstningssystem

Såsom det nuvarande röstningsförfarandet ser ut används vanliga papper vid röstning. Avprickning i röstlängd och sammanräkning av röster sker manuellt. Om elektroniska val införs medför det ett flertal fördelar. Vid röstning via internet får väljarna ökade möjligheter att delta i valet. Det blir dock inga ökade möjligheter att delta om e-röstning i vallokal införs. Möjligheten att kunna räkna samman rösterna och fördela mandaten kan ske snabb-

⁷⁹ SOU 2000:125 s. 85.

⁸⁰ SOU 2000:125 s. 85.

⁸¹ SOU 2000:125 s. 84-85.

bare, därmed kan valresultatet publiceras snabbare. Risken för fel vid räkningen av rösterna kan elimineras.⁸² Vid röstning via internet blir det enklare att rösta, eftersom väljare kan rösta på annan ort än hemorten. Möjligheten för personer som befinner sig utomlands och vill rösta och som inte är i närheten av en ambassad ökar. Yngre personer som är uppväxta i kommunikationssamhället där många saker sker elektroniskt förväntar sig att kunna använda sig av modern teknik när de röstar.⁸³ Ett elektroniskt system medför att det blir tydligt och risken att någon röstar på ett icke avsett parti eller person kan göras minimal.⁸⁴ Slutligen är förhoppningen att elektroniskt röstningsförfarande ska kunna öka valdeltagandet.

Ett nytt röstningsförfarande för också med sig nackdelar. Det kan vara svårt för väljarna att förstå sig på systemet; detta kan leda till minskat förtroende hos väljarna. Äldre personer som inte är uppväxta i kommunikationssamhället kan ha svårt att förstå den nya tekniken.⁸⁵ Demokratiutredningen anser att det finns en risk för att elektroniska val på internet bara blir en opinionsyttring på valdagen och att det inte får den tyngd, värdighet och symboliska betydelse som den traditionella valhandlingen har.⁸⁶ Ur rättssäkerhets- och integritetssynpunkt är ett problem hur väljaren ska kunna legitimeras sig på ett säkert sätt så att valfusk utesluts och valet blir hemligt. Vidare är ett problem vid internetröstning hur man ska kunna garantera att väljare inte utsätts för obehörig påverkan eller att någon utomstående röstar eftersom röstningen sker i en okontrollerad miljö.⁸⁷ Det elektroniska systemet måste vara tillförlitligt. Systemet måste fungera på det sätt som det ska och det får inte finnas några tvivel. Övriga nackdelar är att det kostar pengar att utveckla ett nytt sätt att kunna rösta på.⁸⁸

Valtekniska utredningen kom i sin utredning fram till att en stor och betydande försöksverksamhet måste genomföras innan elektronisk röstning via internet prövas vid ett val.

⁸² SOU 2000:125 s. 81-82.

⁸³ Direktiv 2011:97 s. 11-12.

⁸⁴ Konstitutionsutskottets betänkande, 2010/11:KU28, *Vallagsfrågor*, s. 5.

⁸⁵ Direktiv 2011:97 s. 12.

⁸⁶ SOU 2000:1, *En ut hållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, s. 188.

⁸⁷ SOU 2000:1 s. 188.

⁸⁸ SOU 2000:125 s. 82.

Först efter att man provat systemet kan ställning tas till om förfarandet kan tillämpas i ett riktigt val.⁸⁹

3.4 Regeringens bedömning av elektroniska röstningsförfaranden

I propositionen om ändring av vallagen var regeringens bedömning att elektroniska röstningsförfaranden inte borde införas. Regeringen rekommenderade att lokala försök med elektroniska rådslag i samverkan med den centrala valmyndigheten borde testas och att erfarenheterna från dessa sedan kan ligga till grund för att ta ställning till om elektroniska röstningsförfaranden borde införas. Skälen till regeringens bedömning var att principen om att valen ska vara hemliga ska ligga till grund för utformningen av bestämmelser för elektroniska val. Detta innebär att väljarna borde rösta i vallokaler eller andra röstmottagningsställen där kontroll sker av valadministrationen. Valadministrationen kan också kontrollera att väljarna röstar utan otillbörlig påverkan. När propositionen kom ansåg regeringen att det inte fanns tillräckligt med underlag för att införa elektroniska röstningsförfaranden. De ansåg att det måste finnas tillräckliga erfarenheter av användning av elektroniska förfaranden vid exempelvis lokala rådslag där säkerhetsaspekten har kunnat prövas och utvärderas.⁹⁰

3.5 Sammanfattande kommentarer

Min bedömning av det nuvarande valsystemet är att det är ålderdomligt och jag anser det viktigt och bra att en kommitté har tillsatts för en översyn av systemet, speciellt ur ett säkerhetsperspektiv eftersom det uppstår fel och brister trots detaljerade regler. En översyn behövs även vad gäller bud- och brevröstning som enligt min mening kan vara vanskligt och inte helt skyddat från integritetsintrång. Å andra sidan godkänns majoriteten av rösterna, vilket leder till att rösterna räknas, är det då värt att lägga ner tid och pengar på att komma åt marginalfallen? Höga transaktionskostnader är aldrig önskvärt.

De utredningar som gjorts i Sverige om elektroniska val avser röstning via internet och e-röstning. Om ett elektroniskt system införs måste det vara lika säkert som det nuvarande. Systemet måste vara tillförlitligt och kunna garantera valhemligheten.

⁸⁹ SOU 2000:125 s. 91.

⁹⁰ Prop. 2004/05:163, *Ny vallag*, s. 87-88.

De krav som uppställs på ett elektroniskt röstningssystem är relativt övergripande och går inte in på detaljnivå. Kan kraven uppfyllas i verkligheten är det troligt att elektroniska val kan bli genomförbart. Det är nog lättare sagt än gjort. Att kunna garantera att valen blir hemliga vid röstning via internet, är förmodligen det mest svårlösta problemet. Hur kan valhemligheten garanteras om en väljare sitter hemma vid sin dator och röstar? Det finns ingen som kan kontrollera att valet faktiskt blir hemligt. Det kan till och med stå någon bakom väljaren och tvinga personen att rösta på ett speciellt parti. Denna risk finns inte vid e-röstning i vallokal, eftersom det står under valadministrationens kontroll och väljarna har möjlighet att gå bakom en avskild skärm och rösta. Det liknar med andra ord det nuvarande systemet, förutom att bakom valskärmen röstar personen på en dator istället för på röstningsedlar.

Systemet måste vara tillförlitligt. Känner väljarna sig inte trygga och säkra med systemet kan det förmodligen leda till att de inte röstar. Hur kan systemet vinna väljarnas förtroende? Genom att presentera systemet på ett pedagogiskt sätt ska de försöka få väljarnas förtroende. Ett valsysteem som är elektroniskt är komplext och inte enkelt att förklara för att väljarna verkligen ska förstå hur det fungerar. Väljarna måste vara säkra på att deras röster registreras och att ingen obehörig person, såsom hackers, kommer in i systemet och kan manipulera deras röst eller på något sätt öppna ”paketet”, där både röst och identitet avslöjas. Min bedömning är att det finns många frågor som måste besvaras innan väljarna kan få fullt förtroende för systemet.

En viktig fördel som gör ett elektroniskt val mer rättssäkert än det nuvarande är att det inte kan råda någon tvekan om vad en väljare har röstat på. Att en väljare röstar på ett icke avsett parti kan minimeras. Antingen har väljaren kryssat för en person eller så har den inte gjort det. Det kan aldrig bli några fel eller misstankar som gör att rösten inte räknas med.

För de röstberättigade personer som röstar med bud eller brevröstar från utlandet är det en fördel om elektroniska val via internet införs, eftersom dagens system både är krångligt och omständigt. Det blir både smidigare, enklare och mer lättillgängligt för dem, vilket enligt min bedömning skulle leda till att fler som behöver bud- eller brevrösta faktiskt röstar.

Om elektroniska val via internet eller e-röstning skulle införas behövs en revidering av vallagen och eventuellt grundlagen. Detta med hänsyn till att det inte finns något lagstadgat om elektroniska val. Ändring av en grundlag kan ta lång tid, vilket betyder att det kan ta många

är innan det kan bli möjligt i Sverige.⁹¹ Däremot tror jag inte att en grundlagsändring blir aktuell eftersom de fria, hemliga och direkta valen är en grundsten i det svenska valsyste-
met. Det är desto mer troligt att en revidering av vallagen sker. En sådan ändring kan ta be-
tydligt kortare tid i jämförelse med ändring av en grundlag.

⁹¹ Huvudregeln är att ny eller ändrad grundlag ska genomgå två likalydande beslut. Efter att första beslutet har antagits blir förslaget vilande. Innan det andra beslutet fattas måste det ha hållits val till riksdagen och den nya riksdagen måste ha samlats. Därutöver måste det ha gått minst nio månader från att ärendet första gången anmäldes till riksdagens kammare efter valet. Konstitutionsutskottet kan dock besluta om undantag om minst fem sjättedelar av utskottets ledamöter är överens. En ändring kan även föregås av en folkomröstning. 8 kap. 14 § RF, 8 kap. 18 § 2 st. RF, 8 kap. 16 § RF.

4 Elektroniskt röstningsförfarande i Norge och Finland

4.1 Inledning

Synen på att införa elektroniska val är olika från land till land. Det kan bero på olika politiska traditioner och den politiska utvecklingen. I länder med högt valdeltagande och där valen åtnjuter stor legitimitet bland befolkningen, som i de nordiska länderna, har intresset för att införa elektroniska val varit små. Intresset har framförallt varit litet i Sverige.⁹² I Norge däremot har utvecklingen vad gäller elektroniska röstningsförfaranden kommit betydligt längre. Där har försök med elektronisk röstning skett både år 2003 och 2011. I Finland prövades möjligheten till elektronisk röstning år 2008.⁹³

4.2 Elektronisk röstning i Norge

4.2.1 Elektronisk röstning år 2003

Första gången möjligheten till elektronisk röstning prövades i Norge var 2003. Det var förhandsröstning och röstning i vallokal som testades elektroniskt. Väljarna kunde således inte rösta via internet utan var tvungna att gå till en röstningslokal för att rösta på det nya tillvägagångssättet. Skillnaden från det traditionella sättet att rösta på var att inte pappersvalsedlar användes. Röstningsmaskinen var utformad som en stationär dator med pekskärm. Metoden att rösta elektroniskt användes parallellt med traditionell manuell röstning. Väljarna som förhandsröstade eller gick till vallokalen fick alltså välja på vilket sätt de ville rösta.⁹⁴

En utvärdering av försöken gjordes. Väljarna som valde att rösta elektroniskt gjorde det främst för att de ville prova något nytt och de ansåg att det var enkelt att rösta på detta sätt. Av dem som inte röstade elektroniskt var en fjärdedel motståndare till elektronisk röstning. Många kunde tänka sig att rösta elektroniskt igen och då via internet.⁹⁵

I utvärderingen framkom att e-val i kontrollerade miljöer utifrån säkerhetshänsyn kan rekommenderas, men då under två bestämda förutsättningar. Det första är att de lokala valstyrelserna ska fortsätta att ha ansvaret för både sammanräkningen av rösterna och att valet

⁹² Rapport från arbetsgruppen, *Elektronisk stemmegivning – utfordringer og muligheter*, Kommunal- og regionaldepartementet, publikationsnummer: H-2185, 2006, s. 26.

⁹³ 2010/11:KU28 s. 6-9.

⁹⁴ 2010/11:KU28 s. 7.

⁹⁵ Christensen, Dag Arne, Karlsen, Rune & Aardal Bernt, *På vei til e-demokratiet? Forsøkene med elektronisk stemmegivning ved kommune- og fylkestingsvalget i 2003*, Institutt for samfunnsforskning, rapport 2004:6, s. 48.

genomförs i riktlinje med bestämmelserna i vallagen. Den andra förutsättningen som uppställs är att kontrollrutiner bör etableras. Anledningen till detta är att det inte ska uppstå några som helst tvivel om valets giltighet. Exempel på detta är stickprovskontroller och elektroniska kontrollrutiner. Utredningen ansåg att detta skulle utredas närmare.⁹⁶

I utredningen framkom att många kunde tänka sig att rösta via internet. Eftersom internet används till att bland annat betala räkningar, borde det även vara möjligt att rösta via internet. Slutsatsen var dock att det ställs helt andra och strängare krav på säkerheten i valsammanhang. Exempel på problem som kan uppstå är att systemet lämnar spår som kan användas till att avslöja en väljares identitet, det finns risk att valresultatet manipuleras, valserverar kan blockeras och väljare kan bli vilseledda till att rösta på en falsk websida. Utredningen menar att internet än så länge är för sårbart för att röstning på detta sätt ska kunna rekommenderas, men att säkerhetsproblemen som är knutna till internetval borde utredas närmare.⁹⁷

4.2.2 Elektronisk röstning år 2011

Åtta år efter försöket med elektronisk röstning prövades återigen möjligheten att rösta elektroniskt. Försöken gjordes i tio kommuner. Denna gång prövades förhandsröstning via internet. Det elektroniska förfarandet var ett komplement och inte tänkt att ersätta det sedvanliga sättet att rösta på.⁹⁸

Det finns flera olika motiv till att införa elektronisk röstning i Norge. Exempel är att tillgängligheten för väljarna ska öka, nya generationer av väljare förväntar sig elektroniska lösningar, öka deltagandet i väljargrupper som för närvarande inte har full tillgänglighet (exempelvis funktionshindrade personer och personer som är bosatta utomlands), valresultatet kan presenteras snabbare och vara mer exakt, och slutligen är förhoppningen att elektroniska val ska leda till minskade kostnader på lång sikt.⁹⁹

⁹⁶ Christensen m.fl. *På vei til e-demokratiet? Forsøkene med elektronisk stemmegivning ved kommune- og fylkestingsvalget i 2003*, s. 63-64.

⁹⁷ Christensen m.fl. *På vei til e-demokratiet? Forsøkene med elektronisk stemmegivning ved kommune- og fylkestingsvalget i 2003*, s. 64.

⁹⁸ Kommunal- og regionaldepartementet, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/prosjekter/e-valg-2011-prosjektet/omprosjektet/om-prosjektet.html?id=597770> hämtad: 2012-04-20.

⁹⁹ Prosjektdirektiv for e-valg 2011, 2009-02-11.

Inför valet tillsattes ett ansvarigt departement, Kommunal- og regionaldepartementet. Det skulle belysa vissa betydande problem som kan uppkomma i samband med elektroniska val. Principen om hemliga val uppmärksammades särskilt. Det menade att det är viktigt att kunna säkerställa att valen blir hemliga även utanför vallokalen och därmed utanför valadministrationens kontroll.¹⁰⁰ Det uppställdes flera krav för att kunna säkerställa att valen blev hemliga. De väljare som röstade elektroniskt skulle ha möjlighet till ångerrätt, en röst som lämnades i en vallokal hade företräde framför en elektronisk röst, systemet skulle vara säkert och pålitligt och utformat på ett sådant sätt att röst och identitet inte avslöjades, elektronisk röstning kunde enbart ske vid förhandsröstning, och slutligen var elektronisk röstning endast ett komplement till att rösta i vallokalen. Systemet med ångerrätt är ett sätt att motverka att väljare drabbas av otillbörlig påverkan och att hindra förvärv och försäljning av röster. En potentiell köpare av en röst kan aldrig vara säker på att en elektronisk röst räknas. Väljaren kan alltså rösta elektroniskt men sedan ångra sig och gå till vallokalen och rösta istället. Då är det den avgivna rösten i vallokalen som räknas. Ett val som gjorts på ett papper kommer att gå före en elektronisk röst.¹⁰¹

4.3 Elektronisk röstning i Finland 2008

År 2008 prövades elektronisk röstning i Finland. Möjligheten gavs i tre kommunval, Gran-kulla, Högfors och Vichtis. Elektronisk röstning prövades på röstnings- och förhandsröstningsställen. Röstning var endast ett komplement till det traditionella röstningsförfarandet. Väljarna som istället ville rösta med röstsedel fick således göra det.¹⁰²

En utvärdering gjordes av Justitieministeriet där de konstaterade att försöket som helhet inte lyckades.¹⁰³ Anledningen var att 232 röster inte registrerades i den elektroniska valurnan. Detta antogs i en del av fallen bero på att väljaren av misstag hade avbrutit röstandet.¹⁰⁴ På grund av att röster inte registrerades tog Högsta förvaltningsdomstolen beslut om att valet skulle tas om i september året därpå. På grund av omvalet ingick Justitieministeriet

¹⁰⁰ Promemoria från riksdagens utredningstjänst, *Elektronisk röstning i Norge och Finland*, Dnr 2011:293.

¹⁰¹ Kommunal- og regionaldepartementet, http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/prosjekter/e-valg-2011-prosjektet/demokratisikkerhet/demokrati_dokumenter.html?pid=598560 hämtad: 2012-04-20.

¹⁰² RP 14/2006 rd, *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av vallagen*, 5.

¹⁰³ Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2009-10-07, *"Större öppenhet behövs i systemet för elektronisk röstning"*.

¹⁰⁴ Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2008-12-10, *"Utredning om försöket med elektronisk röstning visade på brister i projektadministrationen"*.

avtal om ersättning till partierna som deltog i valet i dessa tre kommuner. Dessutom betalade de ut ersättning till kommunerna för de kostnader som orsakats av nyvalet.¹⁰⁵

Utvärderingen betonade att det är viktigt att dataförbindelserna fungerar som det ska och utan störningar. Röstningssystemet ska även vara lätt att använda och det måste testas noggrant innan användning. Myndighetsarbetet minskade inte såsom förväntat. Flera uppgifter föll bort, dock blev det mer arbete med förberedelserna inför valet. Ur ett säkerhetsperspektiv skedde en förbättring, eftersom förekomsten av några otydliga röstningsanteckningar inte fanns. Röstningen gick snabbare och då i första hand förhandsröstningen. Räkningen av de elektroniska rösterna gick långsammare än förväntat. I övrigt var kostnaderna höga för det nya systemet.¹⁰⁶

Regeringen har efter försöket år 2008 fortsatt att utreda möjligheten till elektronisk röstning. Dock togs beslut år 2010 att för tillfället inte fortsätta utvecklandet. Tillsvärdare kommer deras nuvarande system med röstningssedlar som är av papper att användas. Däremot följer de den internationella utvecklingen. Den finska regeringen ansåg att såsom deras valsystem ser ut, fungerar det i regel tekniskt sett utan några problem och det anses pålitligt. Eftersom prövningen av elektronisk röstning inte lyckades såg den ingen anledning till fortsatt utveckling. Regeringen tror att om den beslutar att fortsätta utvecklandet av elektronisk röstning beroende på internationella erfarenheter kommer utvecklingen förmodligen att gå mot internetröstning. Fördelen med röstning via internet är att det blir lättare och flexibelt, vilket förhoppningsvis kan leda till ökat valdeltagande. Andra frågor som den måste ta ställning till är huruvida valhemligheten och valfriheten kan säkras. Om försök med internetröstning utförs, kan det tidigast ske kommunalvalet år 2016.¹⁰⁷

4.4 Sammanfattande kommentarer

Det är tydligt att både Norge och Finland har kommit längre i utvecklingen än Sverige vad gäller elektronisk röstning. I Norge är det viktigt att de hemliga valen ska kunna upprätthållas och därför finns vissa uppställda krav som måste uppfyllas. Kravet att väljare som röstar elektroniskt ska kunna ångra sig är för att försöka hindra att väljaren drabbas av otillbörlig

¹⁰⁵ Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2009-08-14, *"Nyval vid kommunalval i Grankulla, Högfors och Vichtis den 6 september – avtal om ersättning till partierna och kandidaterna"*.

¹⁰⁶ Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2009-10-07, *"Större öppenhet behövs i systemet för elektronisk röstning"*.

¹⁰⁷ Pressmeddelande från Statsrådet, 2010-01-14, *"Utvecklandet av elektronisk röstning kommer inte att fortsätta i sin nuvarande form"*.

påverkan och att hindra förvärv och försäljning av röster. Detta för att kunna säkerställa att valet blir rättssäkert. Följden av kravet blir att både det nuvarande och det eventuella nya sättet att rösta på måste finnas, vilket antagligen leder till mer arbete och höga kostnader. Då kan inte målet med minskade kostnader på lång sikt uppfyllas. Trots kraven att försöka hindra förvärv och försäljning av röster finns en risk att det ändå öppnar upp för en sådan marknad. Det skulle antagligen bli förbjudet och straffbart vilket skulle leda till minskade köp och sälj. Dock är en nollvision svår att uppnå.

Vid valen i Norge 2011 kunde förhandsröstning ske via internet. Det kan finnas flera olika anledningar till varför folk förtidsröstar. En kan vara att de tycker att det är skönt att slippa gå till vallokalen under valdagen, men jag tror att de flesta som förtidsröstar gör det för att de inte har möjlighet att rösta på valdagen. Detta kan således gynna en köp- och säljmarknad eftersom väljaren inte har möjlighet att gå och ändra rösten på valdagen. Risken att en väljare blir tvingad till att rösta på ett vis ökar också eftersom väljaren inte har möjlighet att senare ändra rösten i vallokalen, således räknas den elektroniska rösten, vilket leder till att valet varken blir fritt eller hemligt.

Det är flera som anser att eftersom de kan utföra bankärenden på internet borde möjligheten till att rösta via internet finnas. Det ställs dock högre krav på säkerheten vid valsammanhang. När det gäller bankärenden kan kunden gå in via sin internetbank och kontrollera hur mycket pengar som finns på kontot, liksom titta på de olika transaktionerna som skett. Skulle en obehörig person ha tagit ut pengar är bankkunden försäkrad mot detta, vilket betyder att banken betalar tillbaka det belopp som har försvunnit. Vid elektronisk röstning har inte väljaren möjlighet att gå in och kontrollera att dess röst har registrerats, och om det har skett på rätt parti. Väljaren har inte heller möjlighet att kunna se och kontrollera att den avgivna rösten räknas med i sammanräkningen. Detta kan väljaren göra med nuvarande system, eftersom räkningen av rösterna är offentlig.

Prövningen med elektronisk röstning i Finland var ett misslyckande, vilket ledde till att omval beslutades. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det bra att de har lagt förslaget på is. De måste kunna göra ett säkrare system och därmed vinna tillbaka väljarnas förtroende för att de ska kunna tillämpa elektronisk röstning igen. En positiv följd av valet var att det inte förekom några otydliga röstanteckningar vilket gör systemet mer rättssäkert.

5 Europarådets rekommendation om en gemensam standard för e-röstning

5.1 Inledning

Den 30 september 2004 kom Europarådet med en rekommendation om en gemensam standard för e-röstning.¹⁰⁸ Detta är den första rättsliga regleringen på internationell nivå som avser e-röstning. Rekommendationen avser val och folkomröstningar. Den innehåller utförliga instruktioner för hur ny teknik kan användas vid val och omröstningar. Rekommendationen bygger på erfarenheter som Europarådet har fått tagit del av genom de försök som hittills prövats i flera av rådets medlemsländer, men även på juridisk och teknisk kunskap som hämtats in från flera medlemsländer.¹⁰⁹

I rekommendationen framkommer att rätten att rösta är en av de viktigaste grunderna för demokrati, därför är det viktigt att ett e-röstningssystem överensstämmer med de principer som finns vad gäller demokratiska val och omröstningar.¹¹⁰ Valen ska svara mot grundläggande principer om allmän och lika rösträtt och fria och hemliga val.

Rekommendationen menar att det finns en viss oro vad gäller säkerhet och tillförlitlighet till e-röstning. Därför ska endast de system som är säkra, tillförlitliga, effektiva, öppna för oberoende verifiering och lättillgängliga för väljarna användas. Anledningen till det är att kunna bygga upp allmänhetens förtroende för elektronisk röstning.¹¹¹

5.2 Grundläggande principer

För att ett nytt röstningssystem ska kunna svara mot den grundläggande principen om allmän rösträtt ska systemet vara lättillgängligt och enkelt att använda.¹¹² Systemet måste vara tillgängligt för alla väljare. Om det inte är det ska det finnas tillgång till alternativa sätt att rösta.¹¹³ De möjliga krav som kan ställas på registrering för e-röstning ska inte utgöra ett

¹⁰⁸ Recommendation Rec (2004) 11 of the Committee of Ministers to member states on legal, operational and technical standards for e-voting.

¹⁰⁹ SOU 2004:111, s. 180.

¹¹⁰ Rec (2004) 11, inledning.

¹¹¹ Rec (2004) 11, inledning.

¹¹² Rec (2004) 11, Universal suffrage, p. 1.

¹¹³ Rec (2004) 11, Accessibility, p. 61.

hinder för den väljare som vill delta.¹¹⁴ Utformningen av ett e-röstningssystem ska utformas på så sätt att det ger ökade möjligheter för personer med funktionshinder att rösta.¹¹⁵ För att upprätthålla lika rösträtt ska en väljare endast kunna rösta en gång.¹¹⁶ Likaså ska rösterna endast räknas en gång.¹¹⁷

Den grundläggande principen om fria val ska kunna uppnås vid elektroniska val. Den organisation som ansvarar för elektronisk röstning ska säkerställa den fria åsiktsbildningen och det personliga utövandet av rätten att rösta.¹¹⁸ Väljarna ska ha möjlighet att kunna ändra sitt val när som helst under e-röstningsförfarandet innan röstningen är inskickad. Väljaren ska också kunna avbryta förfarandet utan att deras tidigare val spelas in eller görs tillgänglig för någon annan person.¹¹⁹

Ett elektroniskt e-röstningssystem måste kunna garantera valhemligheten. Systemet måste vara uppbyggt på ett sådant sätt att det utesluter att det i något skede äventyrar sekretessen vid röstningen.¹²⁰ Systemet måste garantera att röster i den elektroniska valurnan och röster som räknas är och förblir anonyma och att det inte finns någon som helst möjlighet att rekonstruera en länk mellan den avgivna rösterna och väljaren.¹²¹ Åtgärder ska vidtas för att kunna säkerställa att informationen som behövs under elektronisk behandling inte kan användas till att bryta sekretessen för röstningen.¹²²

5.3 Rättssäkerhet

För att e-röstning ska garanteras att vara rättssäker ska systemet vara tillförlitligt, säkert, öppet och verifierbart. För att systemet ska vara öppet ska medlemsstaterna vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att väljarna förstår och har förtroende för hur systemet

¹¹⁴ Rec (2004) 11, Universal suffrage, p. 2.

¹¹⁵ Rec (2004) 11, Universal suffrage, p. 3.

¹¹⁶ Rec (2004) 11, Equal suffrage, p. 5.

¹¹⁷ Rec (2004) 11, Equal suffrage, p. 7.

¹¹⁸ Rec (2004) 11, Free suffrage, p. 9.

¹¹⁹ Rec (2004) 11, Free suffrage, p. 11.

¹²⁰ Rec (2004) 11, Secret suffrage, p. 16.

¹²¹ Rec (2004) 11, Secret suffrage, p. 17.

¹²² Rec (2004) 11, Secret suffrage, p. 19.

med e-röstning används.¹²³ Information om hur ett elektroniskt system ska fungera ska göras tillgängligt för allmänheten.¹²⁴

Innan ett elektroniskt röstningssystem införs ska ett oberoende organ som utses av valmyndigheterna kontrollera att systemet fungerar på ett korrekt sätt och att alla nödvändiga säkerhetsåtgärder har vidtagits.¹²⁵ En möjlighet till omräkning ska finnas. Även andra funktioner i e-röstningssystemet som på något sätt kan påverka riktigheten av resultatet ska kunna kontrolleras.¹²⁶

Systemet måste vara tillförlitligt och säkert. Det är varje medlemsstats myndigheter som ska säkerställa att systemet blir tillförlitligt och säkert.¹²⁷ Alla tänkbara åtgärder ska vidtas för att systemet inte ska utsättas för bedrägeri eller andra obehöriga åtgärder under hela valprocessen.¹²⁸ Systemet måste vara tillgängligt under e-röstningen och ska kunna stå emot fel, avbrott eller överbelastning.¹²⁹ Innan ett e-val äger rum måste den behöriga myndigheten vara säker på att systemet fungerar på ett korrekt sätt.¹³⁰ Endast de personer som utses av valmyndigheten ska ha tillgång till servrar som behandlar valet. Det måste finnas tydliga bestämmelser för hur dessa utnämningar sker.¹³¹

En granskning av systemet måste kunna göras för att undvika valfusk. En möjlighet måste finnas att dubbelkontrollera noggrannheten av resultatet. Granskningen ska kunna bevisa att alla räknade röster är äkta och att alla röster har räknats.¹³²

5.4 Sammanfattande kommentarer

De grundläggande principerna om allmän och lika rösträtt och fria och hemliga val svarar mot de svenska traditionella reglerna om val. Det är även de krav som uppställs i Sverige

¹²³ Rec (2004) 11, Transparency, p. 20.

¹²⁴ Rec (2004) 11, Transparency, p. 21.

¹²⁵ Rec (2004) 11, Verifiability and accountability, p. 25.

¹²⁶ Rec (2004) 11, Verifiability and accountability, p. 26.

¹²⁷ Rec (2004) 11, Reliability and security, p. 28.

¹²⁸ Rec (2004) 11, Reliability and security, p. 29.

¹²⁹ Rec (2004) 11, Reliability and security, p. 30.

¹³⁰ Rec (2004) 11, Reliability and security, p. 31.

¹³¹ Rec (2004) 11, Reliability and security, p. 32.

¹³² Rec (2004) 11, Verifiability, p. 107.

om ett eventuellt införande av elektroniska val skulle ske. Valhemligheten är dock ett fortsatt problem. Rekommendationen uppställer vissa punkter för att kunna upprätthålla valhemligheten. Enligt min bedömning är det betydligt lättare att skriva och sätta upp regler, än att det faktiskt fungerar i praktiken. Hur kan man garantera att ingen tar sig in i datasystemet?

Ett oberende organ ska enligt rekommendationen utses för att kontrollera systemet. Vad är det som talar för att svenska folket kan lita på dessa personer? Vidare ska endast de personer som utses av valmyndigheten ha tillgång till de servrar som behandlar valet. Även om det ska finnas tydliga bestämmelser för hur dessa utnämningar sker, anser jag det inte helt rättssäkert. Ska valet läggas i några få personers händer? Hur vet väljarna att de är pålitliga?

Det bakomliggande syftet med rekommendationen att de vill upprätthålla de grundläggande principerna är tydliga och klara. Däremot är min bedömning att det är lättare sagt än gjort.

6 Analys

I uppsatsen utreds huruvida elektroniskt röstningsförfarande kan införas utifrån ett integritets- och rättssäkerhetsperspektiv. Som tidigare nämnts i uppsatsen avses den personliga integriteten vid röstning. Val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige ska enligt lag vara hemliga. Om valen inte blir hemliga och en obehörig person kan se vad personen har röstat på, blir det således ett intrång i den personliga integriteten. Det ska tilläggas att det däremot kan vara olika från person till person hur hög integritet man har. Om en väljare vill berätta vad den röstat på är det givetvis fritt fram att berätta, då är det inget intrång i den personliga integriteten. Så fort personen blir tvingad mot sin vilja att berätta är det ett integritetsintrång.

Det är möjligt att fria och hemliga val kan garanteras om elektroniska val sker i vallokal eller i en röstningslokal där det står under valadministrationens kontroll. Detta under förutsättning att väljaren fortsättningsvis går bakom en avskild valskärm. Då kan inte väljaren bli påverkad av någon annan att rösta på ett speciellt sätt. Genom detta skyddas den personliga integriteten och valet förblir både fritt och hemligt. Risken finns dock att någon obehörig person övervakar systemet och på detta sätt kan se kopplingen mellan identitet och röst. Sker detta blir det ett intrång i den personliga integriteten. Det gäller således att detta ”paketproblem” kan lösas så det inte går att öppna. Det blir även en fråga om systemet är rättssäkert. Det måste ställas höga krav på systemet, större än vid bankärenden, och det får inte vara möjligt att se kopplingen mellan identitet och röst. Skulle det vara möjligt att öppna ”paketet” är inte systemet rättssäkert eftersom det går emot rättsordningens syfte, att valen ska vara fria och hemliga och det leder till ett övergrepp på den enskildes personliga integritet.

Enligt min bedömning finns problem med hur röstning via internet ska kunna vara hemlig och därmed både integritets- och rättssäker. Jag anser det näst intill omöjligt, eftersom ingen kan kontrollera valhemligheten. Någon kan stå bakom väljaren och tvinga personen att rösta på ett visst parti eller person. I Norge har förtidsröstning via internet prövats; även det är osäkert. Ett flertal krav uppställdes för att kunna garantera valhemligheten, men det finns vissa svagheter i systemet som måste förbättras och stärkas. Ett sätt att försöka garantera valhemligheten enligt kraven var att en väljare ska kunna ångra sig och gå till vallokalen på valdagen. Största anledningen till att väljare förtidsröstar, tror jag, är att den inte har möjlighet att gå och rösta på valdagen. Slutsatsen blir att den elektroniska rösten räknas,

som enligt min bedömning inte säkert är fri och hemlig. En fördel med röstning via internet är att budröster och brevröster kan minska. Idag finns risker att dessa röster inte kommer fram i tid. Däremot blir valhemligheten återigen ett problem.

Om elektroniska val införs kan det inte råda någon tvekan om vad en väljare har röstat på. Detta gäller både vid röstning via internet och på röstmottagningsställe. Har en väljare kryssat för en person så har den gjort det. Det kan inte bli några frågetecken kring några otydliga röstanteckningar som det kan med dagens röstningssystem. Försöken med elektroniska val i Finland bekräftar detta. Valresultatet kan således bli mer exakt och därför är detta ett argument för att elektroniska val blir mer rättssäkert än dagens system då mänskliga fel kan vara svåra att undvika.

Eftersom vi lever i ett modernt och välutvecklat samhälle där ny teknik ständigt utvecklas tror jag att vårt nuvarande röstningssystem är påväg att utvecklas mot ett elektroniskt system. Genom tester som har gjorts i andra länder, Europarådets rekommendation om elektroniska val och de utredningar som har gjorts och görs i Sverige kan det antas att utvecklingen är påväg åt elektroniska val. Jag anser redan att Sverige ligger efter i denna utveckling, speciellt eftersom våra grannländer Norge och Finland redan har testat. Mest troligt är att röstningen går mot elektronisk röstning i vallokal, eftersom det då fortsättningsvis kan stå under valadministrationens kontroll och att det är betydligt lättare att kunna upprätthålla de fria och hemliga valen. Dock ska uppmärksammas misslyckandet som skedde i Finland, där flera röster inte registrerades. Systemet som används måste vara säkert och prövat ett flertal gånger innan det sätts i system.

En viktig aspekt som inte får glömmas bort är att obehöriga personer kan ta sig in i datorerna som finns på ett röstmottagningsställe men även i väljarnas privata datorer. Det kan vara hackers, personer som programmerar datorerna och de företag som tillverkar dessa särskilda röstningsdatorer. Är detta personer som svenska folket kan lita på? Hur kan väljarna vara säkra på att dessa personer exempelvis inte programmerar en dator som används på ett röstmottagningsställe, vilket leder till att ett parti inte kommer in i riksdagen? Detta blir inte rättssäkert, då hela valet och demokratin läggs i några få personers händer. Dessutom finns en risk för integritetsintrång. Nuvarande system står under valadministrationens kontroll och väljarna har dessutom möjlighet att gå och titta när räkningen av rösterna sker. Detta är inget som kan göras om röstning sker via en dator. Det kan leda till minskat förtroende för valsystemet. Slutligen kan konstateras att det bara är ett fåtal personer som kan

se vad som händer på insidan av datorerna och detta är både en integritets- och säkerhetsrisk.

Jag delar regeringens bedömning att flera försök måste göras och utvärderas innan elektroniska val kan införas i Sverige. Systemet måste vara tillförlitligt och så pass säkert att inga fel begås. Jag tror dock att när försök görs måste väljarna fortfarande ha möjlighet att kunna rösta på det vanliga och traditionella sättet om de så önskar. Detta anser jag behövs under en övergångsperiod för att folk ska få förtroende och känna tillförlitlighet till det nya systemet. Utvärderingen som gjordes efter valet i Norge år 2003 visade att en fjärdedel var motståndare till elektroniska val. Det är således viktigt att få väljarnas förtroende för ett nytt system.

7 Slutsats

Denna uppsats syfte är att ur ett rättssäkerhets- och integritetsperspektiv utreda möjligheten till ett elektroniskt röstningsförfarande vid de allmänna valen i Sverige, och om det i så fall är i enlighet med regleringen om fria, hemliga och direkta valen som stadgas i 3 kap. 1 § 1 st. RF. De två möjliga sätten att rösta elektroniskt på är röstning via internet och e-röstning i röstningslokal. Vid röstning via internet är valhemligheten svår att garantera, eftersom röstning sker utanför valadministrationens kontroll. Likaså är de fria valen svåra att upprätthålla, eftersom väljaren kan bli otillbörligt påverkad att rösta på ett speciellt sätt. Därmed är röstning via internet varken integritets- eller rättssäkert. Eftersom valet inte kan garanteras bli varken fritt eller hemligt strider det således mot 3 kap. 1 § 1 st. RF. Andra möjliga sättet att rösta elektroniskt är att e-rösta i röstningslokal. Om e-röstning sker kan valet fortsättningsvis stå under valadministrationens kontroll. Valadministrationens kan kontrollera att valet blir hemligt, dvs. att väljaren går bakom en avskild valskärm och gör i ordning sin röst. Eftersom det inte får förekomma någon propaganda eller något annat som syftar till att påverka eller hindra väljarna i deras val vid ett röstmottagningsställe kan även de fria valen garanteras. Så långt kan e-röstning i röstningslokal anses vara integritets- och rättssäkra. Svårigheten är hur ett datorsystem ska kunna garanteras vara tillförlitligt och säkert, dvs. hur väljarna kan vara säkra på att ingen obehörig person tar sig in i datorsystemet och avslöjar identitet och röst eller manipulerar valresultatet. Dessa risker gör således att det är osäkert om e-röstning i röstningslokal kan anses vara integritets- och rättssäkra. Osäkerheten gör att det är möjligt att det kan strida mot de grundläggande principerna i 3 kap. 1 § 1 st. RF. Kraven som uppställs för elektroniska val är tydliga och konkreta; de fria, hemliga och direkta valen ska kunna upprätthållas. Dock är min bedömning att det kan vara svårt att applicera dem i verkligheten.

Min bedömning är att elektroniska val, internetröstning och e-röstning i röstningslokal inte är tillräckligt integritets- och rättssäkra och därmed är det inte i enlighet med regleringen om de fria, hemliga och direkta valen. Med tanke på hur fort olika tekniker utvecklas är det troligt att elektroniska val i framtiden ändå kommer att införas, då i första hand e-röstning i röstningslokal. Däremot anser jag det oklart om det kan bli lika integritets- och rättssäkert som dagens system, men att det ändå anses *tillräckligt* säkert för att uppnå de grundläggande principerna kring val.

Referenslista

EU

Recommendation Rec (2004) 11 of the Committee of Ministers to member states on legal, operational and technical standards for e-voting

Lagstiftning

Regeringsformen (1974:152)

Vallag (2005:837)

Kommunallag (1991:900)

Offentligt tryck

Sverige

Proposition 2009/10:80. En reformerad grundlag

Proposition 2004/05:163. Ny vallag

SOU 2008:3. Skyddet för den personliga integriteten, bedömningar och förslag

SOU 2004:111. Ny vallag

SOU 2000:125. Teknik och administration i valförfarandet

SOU 2000:1. En uthållig demokrati! – Politik för folkstyrelse på 2000-talet

SOU 1984:54. Tvångsmedel, anonymitet, integritet

Promemoria från riksdagens utredningstjänst, Elektronisk röstning i Norge och Finland,
dnr 2011:293

Kommittédirektiv 2011:97. Översyn av valsystemet

Konstitutionsutskottets betänkande 2010/11:KU28 Vallagsfrågor

Norge

Prosjektdirektiv for e-valg, 2009-02-11

Rapport från arbetsgruppen, *Elektronisk stemmegivning – utfordringar og muligheter*, Kommunal – og regionaldepartementet, publikationsnummer: H-2185, 2006

Christensen, Dag Arne, Karlsen, Rune & Aardal, Bernt, *På vei til e-demokratiet? Forsøkene med elektronisk stemmegivning ved kommun- og fylkestingsvalget i 2003*, rapport från Institutt for samfunnsforskning, rapport 2004:6

Finland

RP 14/2006 rd. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av vallagen

Pressmeddelande från Statsrådet, 2010-01-14, *”Utvecklandet av elektronisk röstning kommer inte att fortsätta i sin nuvarande form”*

Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2009-10-07, *”Större öppenhet behövs i systemet för elektronisk röstning”*

Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2009-08-14, *”Nyval vid kommunalval i Grankulla, Högfors och Vichtis den 6 september – avtal om ersättning till partierna och kandidaterna”*

Pressmeddelande från Justitieministeriet, 2008-12-10, *”Utredning om försöket med elektronisk röstning visade på brister i projektadministrationen”*

Litteratur

Bernitz, Ulf (red.), *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 11. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010

Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika & Reichel, Jane, *Statsrättens grunder*, 4., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011

Svenska internetkällor

Valmyndigheten,

http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/valresultat/rostrakning/index.html senast uppdaterad: 2011-05-16, hämtad: 2012-03-28

Valmyndigheten,

http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/rostning/fortidsrosta/index.html
senast uppdaterad: 2010-08-05, hämtad: 2012-04-11

Kommunikationsavdelningen på Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets sekretariat,
<http://www.norden.org/sv/om-samarbetet/samarbetsomraaden/raettssamarbetet/om-lagstiftningssamarbetet>,
hämtad: 2012-05-07

Kommunikationsavdelningen på Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets sekretariat,
<http://www.norden.org/sv>

Svenska akademiens ordbok, www.svenskaakademien.se/ordbok

Utländska internetkällor

Council of Europe, <http://www.coe.int/web/coe-portal/country/sweden?dynLink=true&layoutId=168&dlgroupId=10226&fromArticleId> hämtad: 2012-05-11

Kommunal- og regionaldepartementet,
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/prosjekter/e-valg-2011-prosjektet/omprosjektet/om-prosjektet.html?id=597770> hämtad: 2012-04-20

Kommunal- og regionaldepartementet,
http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/prosjekter/e-valg-2011-prosjektet/demokratisikkerhet/demokrati_dokumenter.html?id=598560
hämtad: 2012-04-20

Valprövningsnämndens beslut

2010:36. Överklagande av Länsstyrelsen i Örebro läns beslut att fastställa utgången av valet till kommunfullmäktige i Örebro kommun 19 september 2010.

2010:45 m.fl. Överklagande av Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut att fastställa utgången av valet till landstingsfullmäktige i länet den 19 september 2010.

- 2010:43, 44, 45. Överklagande av Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut att fastställa utgången av valet till kommunfullmäktige i Härryda kommun den 19 september 2010.
- 2010:48, 71. Överklagande av Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut att fastställa utgången av valet till kommunfullmäktige i Alingsås kommun den 19 september 2010.
- 2010:52. Överklagande av Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut att fastställa utgången av valet i kommunfullmäktige i Åtvidabergs kommun den 19 september 2010.
- 2010:61. Överklagande av Länsstyrelsen i Södermanlands läns beslut att fastställa utgången av valet till kommunfullmäktige i Eskilstuna kommun den 19 september 2010.
- 2010:166. Överklagande av Länsstyrelsens i Gävleborgs läns beslut att fastställa utgången av valet till kommunfullmäktige i Hofors kommun den 19 september 2010.